

KRONIKKEN

Kosovokrisen og geopolitikken

Af Carl-Ulrik Schierup

Krigene på Balkan ved årtusindets dramatiske afslutning er blevet registreret af medierne med fokus på den barbariske og blodige deltalje. Vi har dagligt fået serveret nærgående skildringer til aftenkaffen af etnisk rensning, voldtægter, mordbrand, tortur, nakkeskud, massegrave samt samvittighedsløs udplyndring af tidligere naboer. En primitiv og irrationel form for krig. Krig "midt i Europa", som det hedder, med en blanding af forbavelse og forargelse. Dog samtidig en form for krig som de fleste synes parat til at fordømme som et helt u-europæisk fænomen.

Reportagen fra Balkan kom hermed fra starten til at stå i kontrast til skildringen af den allierede blitz mod Irak bare et par år tidligere. Golfkrigen blev jo iscenesat som en teknisk rationel, ublodig og klinisk operation; en nutidshistorieskrivning som foranledigede Jacques Derridas berømte dictum: "Krigen har ikke fundet sted!". Men nu har Balkans krigsteater endelig indhentet historien og Derridas sentens vundet fornyet aktualitet. NATO's og den vestlige verdens nyligt afsluttede krig mod Jugoslavien har "ikke fundet sted". Ingen af de vestlige regeringer har "været i krig". Dette var - på trods af visse beklagelige fejltagelser under betegnelsen "collateral damage" - en hurtig, renlig og effektiv operation af en kræftsvulst i det "internationale samfunds" globale organisme. Finstemt højteknologi mod "etnisk udrensning". Klinisk blitzoperation til forsvar for menneskelige rettigheder. Den nye tids flyvende korsriddere bomber med kirurgisk laserpræcision i humanitetens navn.

Medierne står villigt i beredskab for politikken og i modsætning til skildringen af serbiske overgreb mod albanske civile er blodige billeder af døde og lemlestede civile ofre for NATOs terrorbombninger ret så fremgangsrigt blevet siet fra. I EU-politikernes og mediernes

virtuelle virkelighed er NATO ét med den globale samvittighed, det "internationale samfund" eller ganske enkelt "Verden". "Verden" tolerer ikke længere "tyrannen i Beograd" som man selv, ligesom Saddam Hussein og Pol Pot var med til at skabe og længe holde ved magten. "Verden" vil hellere ikke ses med blod på hænderne og fører under ingen omstændigheder krig mod "det serbiske folk", kun mod dets "diktator", vor tids "Hitler", som det hedder i den vestlige krigspropaganda. Men hinsides den virtuelle virkeligheds diskurs helliger målet midlerne: systematisk terror mod civilbefolkningen gennem omfattende udbombning af veje, broer, el- og vandforsyning, sygehuse, skoler samt virksomheder for civil produktion. 10 millioner fattige mennesker går nu en uvis fremtid i møde, berøvet elementære eksistensbetingelser, udsatte for sult, sygdomme og "verdenssamfundets" udelte foragt.

Dette er bare begyndelsen på den vestlige retfærdigheds sejrstog over verden, lover Tony Blair os med korsridderens forklarede blik vendt mod det fjerne. Og mens "Det internationale Samfunds" humanitære klyngebomber og radioaktive supergranater har taget hånd om Hitlers forskellige mediekonstruerede genfærd - en Kadafi, en Saddam, en Milosevic - kvæler den sejrtriumfante vestlige alliance målbevidst De Forenede Nationer; en klumset dinosaur som har vist sig gang på gang at stå hindrende i vejen for USA's og NATOs geopolitiske magtspil. Det eneste reelt eksisterende verdenssamfund skrottes i humanitetens navn. Ethvert tegn på at verdensorganisationen skulle tage egne kraftfulde fredsinitiativer - som for eksempel med udnævnelsen af den selvstændigt tænkende og handlekraftige Carl Bildt som FN-mægler - er blevet mødt med øjeblikkelig obstruktion.

En hårdt dresseret russisk bjørn luk-

kes ind i varmen for at vise sine diplomatiske tryllekunster, når man er sikre på, at den virkelig danser efter USAs og Bretton Woods institutionernes (IMF og Verdensbanken) pibe. Størstedelen af verdens befolkning - Kina og Indien, det meste af Afrika (med Sydafrika i spidsen) og Latinamerika - hvis regeringer understår sig ved at kritisere den "humanitære bombing" på Balkan, sættes derimod i parantes og holdes i mediemæssig karantæne. De tilhører ikke det virtuelle vestlige "Verdenssamfunds" moralske orden, men en anden planet. Samtidig er den ekstremistiske og radikalt etno-nationalistiske UCK-guerilla (Kosovos Befrielseshær), som for et år siden, ifølge officiel amerikansk retorik, var "terrorister" og "narkosmuglere", nu med ét blevet "good guys" og en del af den respektable og demokratiske "Verden". På samme måde som Pol Pots Røde Kmerer og Talibanerne i Afghanistan før dem, er de blevet bakket op og oprustet af "Det internationale samfund" (USA). Målet hel- liger midlerne.

Fredens gevinst: Et styrket NATO?

Før NATOs korstog var den væbnede etno-nationale konflikt i Kosovo dog stadigvæk en mindre konflikt med hensyn til krænkelse af menneskerettigheder, døde og sårede samt odelæggelse af civil ejendom. Mellem november 1998 og marts 1999 vidner intet om systematisk etnisk rensning i Kosovo, hvilket har kunnet bekræftes af OSCEs fredsovervågere. Tyskland sendte kort før beslutningen om bombing af Jugoslavien 11.000 kosovo-albanere tilbage til provinsen med den begrundelse, at man ikke fandt nogen politiske eller humanitære årsager til at bevillige dem asyl eller midlertidig beskyttelse. Lignende vurderinger gjordes i det svenske udenrigsministerium. Ingen humanitær organisation i Kosovo har kun-

net rapportere om nogen omfattende plan for eller tegn på, at Beograd ville udrænse Kosovos 1,5 millioner albanere.

Den humanitære dimension af Kosovo-konflikten kunne - inden NATOs intervention forvandlede den til en højintensitetskonflikt - med rimelighed sammenlignes i omfang med de humanitære aspekter af den langtrukne lavintensitetskonflikt i Nordirland. Derimod har NATO-landet Tyrkiets omfattende krig mod PKK-guerillaen (ved hjælp af blandt andet amerikansk isenkram som F16-bombere og Apache-helikoptere) længe haft et virkeligt stort omfang. Det vil sige krænkelse mellem 10 og 100 gange mere omfattende i humanitære omkostninger end 10 års (for interventionen) krise i Kosovo, afhængigt af hvad man medregner: de mange tusinde døde civile kurdere, udslettelsen af mellem 3.000 og 4.000 tusinde kurdiske landsbyer i Østanatolien. Kaster man et blik ud over verden mod de over 30 væbnede konflikter og langt mere alvorlige krænkelse af menneskerettighederne - Algeriet, Angola, Afghanistan, Rwanda, Congo, Columbia og Venezuela for bare at nævne nogle få - kan man knap lade være med at spørge sig selv: hvorfor dette gigantiske vestlige engagement i netop Kosovo? Og hvad er det der gør NATOs "sejr" og freden i netop Kosovo så stor-slået?

Hvilken som helst fredsaftale, som sætter punktum for over to måneders mareridt i form af etnisk rensning og flybombninger mod civile mål, må naturligvis hilses velkommen. Det urovækkende i sammenhæng med fredsaftalen om Kosovo er de dominerende kræfters kommentarer om at det helt afgørende og opmuntrende med hensyn til fremtiden er, at *NATO's enhed holdt*, trods alle udfordringer og diverse uoverensstemmelser mellem forskellige medlemmer af alliancen.

Har det da primært været NATO's rolle og enhed, som aktionen har handlet om?

Den amerikanske forinterventions-taktik i Rambouillet giver rigeligt med stof til eftertanke, som peger i den retning. Beograd var allerede i marts, før krigsudbruddet, moden til at acceptere en bevæbnet fredsbevarende aktion under FN's auspicer ud over de OSCE-observatorer, som efterhånden var kommet på plads og havde begyndt deres arbejde. Beograd var derimod ikke villig til at acceptere en ren NATO-aktion, som var det eneste acceptable for USA, for ikke at tale om den *De-facto* okkupation af hele Jugoslavien (Serbien-Montenegro), som Rambouillet-aftalen skulle indebære (hvilket dog stort set har undgået vestlige mediers opmærksomhed). Men Rambouillet-mødet var intet forum for forhandling eller dialog mellem konfliktens parter (kosovoalbaniere og serbere), og selve traktaten udgjorde et amerikansk diktat og ultimatum. Man kan ikke undgå den mistanke, at Kosovo-krisen er blevet udnyttet som et tilfælde i alliancens historie, hvor man kunne statuere et eksempel for omverdenen. Herefter skulle NATO ikke længere behøve at vente på FN's sanktion af interventioner i internationale eller lokale nationale konflikter. Skulle det forholde sig på denne måde, så har vi også en forklaring på den fart med hvilken aktionen sattes i værk, ligesom den tilsyneladende målbevidste udelukkelse af en række mulige og rimelige handlingsalternativer inden den endelige beslutning om at bombe Jugoslavien og Kosovo.

USA har længe opfattet FN's og Sikkerhedsrådets internationale nøglerolle som et horn i siden. Sammen med Storbritannien havde man allerede tidligere gået sin egen vej. Nu, i tilfældet Kosovo og Jugoslavien, accepteredes USA's linje kun med reservation af flere af NATO's

medlemsstater. Særligt iøjnefaldende har de græske og italienske regeringers ambivalente holdning til bombningerne været. Men det er dog først og fremmest Tyskland, som er kommet til at fremstå som en drivende kraft, hvad angår et europæisk modspil til USA's ledende rolle inden for det transatlantiske samarbejde.

Under krigen i foråret blev ethvert træk, som "truede" med at føre konflikten tilbage til FN's bord, mødt med hurtige modtræk fra USAs side. Det var kun efter en ihærdig indsats fra Tysklands forbundskansler og EU-formand, Gerhard Schröder, at en løsning på konflikten i sidste instans blev ledt tilbage til FN. Også tyskernes opfattelse, at Den Europæiske Sikkerhedsorganisation (OSCE) bør have en stærk rolle i implementeringen af freden, tyder på en brydning mellem en amerikansk-britisk og en kontinentaleuropæisk linje i den vestlige alliance.

"Stabilitetspagten": En vej for Balkans fremtid?

Tyskland bærer et særligt ansvar for Jugoslaviens voldsomme splittelse som følge af, at man i begyndelsen af Jugoslaviens-krisen (1991) hurtigt, ensidigt, uforberedt og i konflikt med flertallet af EUs medlemslande og den Europæiske Sikkerhedsorganisations (OSCE) forpligtelser, anerkendte udbryderrepublikkerne Slovenien og Kroatien som selvstændige stater. Dette skete, uden at nogen form for politisk konsensus omkring Jugoslaviens fremtid havde kunnet udarbejdes. Denne hurtige og ensidige aktion, som fulgte det nyligt genforenede Tysklands daværende geopolitiske interesser, var også i strid med det daværende amerikanske standpunkt, som hævdede Jugoslaviens integritet i en eller anden form.

Først med konflikten i Bosnien i foråret 1992 skiftede det amerikanske stand-

punkt for alvor. Dette skete blandt andet af hensyn til NATO-partneren Tyrkiet, samt under indtryk af den forbitrelse som de bosniske muslimeres situation vakte i hele den muslimske verden og ikke mindst i det strategisk vigtige Mellem-østen. Siden har USAs Balkanpolitik bygget på ideen om en stadigt vigtigere rolle for NATO i regionen, samtidigt som FN er blevet stadigt mere marginaliseret. EUs udenrigspolitiske rolle er blevet sat i skyggen af NATO og det transatlantiske samarbejde. USA er blevet bakket op af Storbritannien og hensynet til samarbejde med Rusland har været begrænset.

I dag synes modsætningen mellem USA og EU, som under hele Jugoslaviens-krisen har ligget latent under overfladen, at have antaget en ny dimension, hvor det først og fremmest er Tyskland, der agerer som kraften bag oprettelsen af et mere distinkt europæisk alternativ for Balkans og Sydøsteuropas fremtid. For Tyskland udgør Balkan og Sydøsteuropa en traditionel interessesfære, og man forsøger nu at gøre sin indflydelse gældende over en bredere front og gennem EU med den tysk-franske akse som basis. Forbundsrepublikken er også det land, som værner mest om en nær samarbejdsrelation til Rusland og har dermed interesse i at fremme en fredsproces, som strækker sig ud over NATO-samarbejdet. Hvad angår Kosovo-krisen, kom Tyskland under krigens gang da også stadig mere til at stå for en forhandlings- og kompromisløsning i modsætning til et mere radikalt og militant britisk-amerikansk alternativ.

Tyskland, som ved tiden for fredsslutningen var indehaver af det roterende formandsskab for EU, er nu, i modsætning til sin rolle ved Jugoslavienskrisisens begyndelse, paradoksalt nok er blevet det land, som i mest udpræget grad står for *samling*. Dette fremgår blandt andet af

den såkaldte *Pagt for Stabilitet i Sydøsteuropa*, som Tyskland har ført frem i EUs regi. Denne pagt sigter på at sætte EUs institutioner og politiske strukturer som OSCE (Den Europæiske Sikkerhedsorganisation) i centrum, samtidig med at betydningen af andre stormagter i regionen mindskes, inklusive USAs. Man understreger betydningen af en omfattende social og økonomisk rekonstruktion.

Regningen for genopbygning efter krigen bliver gigantisk, moralsk såvel som økonomisk. Den reelle betydning af spændingerne mellem forskellige linjer inden for NATO er endnu svær at bedømme. I et geopolitisk perspektiv virker det som om et EU-initiativ er ved at forme sig som en slags alternativ til den transatlantiske alliances dominans. Vi kan komme til at se en distinkt europæisk politik for Balkan tone frem.

Men hvis denne skulle blive markedsført som en centraliseret oppefra-og-ned strategi, risikerer lokale politiske initiativer at blive stækkede snarere end hjulpet frem. Hvad erfaringerne fra Jugoslavienskrisisens forskellige faser burde have lært os er, at aftaler ikke dikteres. Der er andre strenge at spille på. Det er kun indre demokratiske kræfter, som kan bygge bro over dybe etnisk-nationale modsætninger. Ydre geopolitiske interesser, som spiller på og udnytter indre modsætninger, kan kun forværre tingenes tilstand.

Det betyder ikke, at indsatser udefra er uden betydning. Men en politisk vision for et økonomisk og politisk rekonstruktionsarbejde må bygge på dialog. En omfattende og holdbar social pagt for hele Europa er uundværlig, hvis udviklingen skal drives mod en positiv pluralisme hinsides en ondartet etnisk og social segregering. Dette er i realiteten et fælles problem, lige så væsentligt for os i Europas økonomisk fremgangsrige del som for det balkaniserede og hærgede "An-

det Europa". For at kunne bære vor del af denne opgave er det dog nødvendigt, at vi gør os bevidste om vor egen tvivlsomme rolle, når det gælder den sociale misere, som har ramt store dele af det tidligere socialistiske Europa. Dette gælder i særdeleshed følgerne af den hovedløse militære intervention i Kosovo og Jugoslavien: seneste akt i et langt mere omfattende drama og en aktion, som man med en omskrivning af en berømt krigsteoretisk sentens, kan beskrive som en "fortsættelse af økonomisk politik med militære midler".

Operationen lykkedes, men patienten afgik ved døden: Etnisk rensning i NATO-regi

Kosovo-interventionen er, som man har kunnet forvente, blevet udråbt som en epokegørende sejr for NATO, demokratiet og menneskerettighederne samt som et eklatant nederlag for Milosevic, nationalismen og den etniske (ud-)rensnings¹ politik.

På trods af de triumferende sejrsmarker efter den vel afsluttede operation kan man dog knap undgå at konstatere, at patienten så godt som afgik ved døden.

De direkte og indirekte resultater af interventionen og mere end to måneders bombninger er nedslående. Først massefordrivelsen af kosovoalbanerne. En gigantisk humanitær katastrofe og destruktion af uskyldige menneskers liv og ejendom, som vi kommer til at se følgerne af i meget lang tid fremover. Dernæst, efter indrykningen af de "fredsbevarende styrker" i Kosovoprovinserne, endnu en humanitær katastrofe og skandale: en "endelig løsning" af Kosovos etniske spørgsmål under NATOs auspicer gennem nationalistiske kosovoalbanernes militante "rensning" af området for alle ikke-albanske befolkningsgrupper - serbere, sigojnere, montenegrinere og serbo-kroa-

tisk talende muslimer. Dertil kommer endvidere et sonderbombet land med ødelagt økonomi og infrastruktur og med sultens spøgelse og et permanent socialt sammenbruds kaos hængende over sig. En af bombningernes ødelæggelser er et forgiftet miljø. Ødelagte udviklingsmuligheder i hele regionen. Øgede etniske nationale spændinger i de dele af det tidligere Jugoslavien område, som stadigvæk er multietniske (Serbien, Montenegro, Makedonien). I stedet for at fremme demokrati har man styrket nationalisme og ekstremisme. Det eneste som, paradoksalt nok, synes at have gået nogenlunde velbeholdent ud af krigen er det jugoslaviske politi og de militære styrker, som, ifølge NATOs egen efterkrigsbedømmelse, kun i yderst ringe grad skadedes af bombningerne.

Demokratiske kræfter i Jugoslavien og Kosovo synes derimod at have lidt hårdt under følgerne af NATOs bombninger og en pågående positiv albansk-serbisk dialog er blevet sat i stå. Mulighederne for tolerance og fredelig sameksistens mellem serbere og albanere synes efter NATOs krig at være dårligere end nogensinde tidligere. Det sandsynlige resultat er en styrkelse af nationalismen på begge sider, den serbiske såvel som den kosovoalbanske. I Kosovo synes den militante og ekstremnationalistiske Kosovoalbanske UCK-guerilla nu, med NATOs hjælp, at have etableret sig som en dominerende politisk magtfaktor i Kosovo. I det serbiske hovedland er Milosevic's styre ganske vist truet af omfattende folkelige demonstrationer. Men indtil videre er det ikke længere studenter og borgerretsaktivister i Beograd, som demonstrerer for demokrati og større pressefrihed, men fattige og desperate mennesker i provinserne, som demonstrerer for brød og mod regimets svig mod den serbiske nation. Udbredelsen af en dolkestødslegende er nærliggende. Et resultat af et muligt fald

for Milosevic kan, ligesom post-Dayton i Bosnien, blive en yderligere radikalisering i nationalistisk retning.

Som helhed synes resultaterne af NATOs Kosovo-intervention at følge et dystert mønster, som man efterhånden nikker genkendende til. Den amerikansk-tyske diplomatisk-militære opbakning af den kroatiske "Operation Storm" mod de FN-beskyttede serbiske minoritetsområder i Kroatien i 1995 befæstede Kroatien som en etnisk ren(set) stat og konsoliderede det autoritære og antidemokratiske Tudman-regime som en vigtig NATO-allieret på Balkan. NATO-bombningerne i Bosnien-Herzegovina samme år var optakten til Dayton-overenskomsten. Dayton betød konsolideringen af Bosnien-Herzegovina som et *De-facto* NATO/EU-protectorat bestående af etnisk rensede ministater som domineres af tre indbyrdes fjendtlige ekstrem-nationalistiske regimer (den serbiske Republika Srpska i nord og øst, den kroatiske skyggestat Herceg-Bosna i vest og det muslimske (bosnjakiske) centrale Bosnien). Nu sanktioneres og befæster interventionen i Jugoslavien et etnisk rensat og politisk autoritært Kosovo.

Nationalisme og krigsøkonomi

Vesten bryster sig over sit forsvar for menneskerettighederne, mens man fordømmer primitive balkankrigers brodermord. Men forholder det sig sådan at det såkaldte "internationale samfund" systematisk sanktioner eller udgør en central aktør for den berygtede "etniske rensning", så bør dette give al mulig anledning til en selvkritisk vestlig granskning af drivkræfterne bag den rabiate nationalisme, som fremfor alt er kommet til at stå som symbol for Jugoslaviens blodige sammenbrud.

Denne såkaldte "etniske nationalisme" er et diskriminerende ideal om nationalstaten, som definerer medborger-

skab i snævre etniske og racemæssige termer. Det er en forestilling, som sætter lighedstegn mellem staten, et udvalgt folk beslægtet gennem blodsband og en særlig, kulturel egenart, som udelukker alle andre fra nationens fællesskab. Det er en forestilling, som lægger op til *Holocaust* og etnisk rensning af nationale og etniske mindretal.

Den etniske nationalisme er ikke bare forbeholdt vores dages post-kommunistiske regimer og deres statsforfatninger. Det var en forestilling og et forfatningsgrundlag, som i langt og meget prægede det fattige Balkan og Østeuropa i mellemkrigstiden og under Anden Verdenskrig. Under slagordet *Blut und Boden* var det et grundlæggende princip også for det revanchistiske og nazistiske Tyskland. Det var det Tyskland, som udviklede den etniske rensnings ideologi og teknologi til perfektion, og hvis forfatning helt op til for helt nylig har fortsat med at være grundet på et etnisk-racemæssigt blodsbandsprincip i sin medborgerskabsopfattelse.

Der er dog væsentlige forskelle på mellemkrigstidens nazisme og dagens etniske nationalisme på Balkan. Den nye post-kommunistiske nationalisme har en egen karakter. Den britiske nationalismeforsker, Mary Kaldor, har beskrevet den som "a primitive grasp for power". Efter den føderale stats sammenbrud vokser et nyt samfund frem i det tidligere Jugoslavien. Det bygger på en krigsøkonomi. Men der er ikke tale om en krigsøkonomi af den velkendte type, som kendetegnede nazismens og fascismens stærke og velorganiserede totalitære stater i 1930'erne. Det handler om en anarkistisk krigsøkonomi. Det er en krigsøkonomi, som opretholdes - også i fredstid - af nogle løse koalitioner af kriminelle, tidligere soldater i folkearméen og magthungrende politikere. De bindes sammen af en fælles interesse i krigsforbrydelser som redska-

ber for en plyndringsøkonomi.

Denne plyndringsøkonomi bliver efter kommunismens og den føderale stats sammenbrud en vigtig kilde til magt og rigdom. Akkumuleringen af rigdom sker ved at tage kontrol over et territorium, at udrense den del af befolkningen, som ikke tilhører områdets politisk dominerende etniske gruppe. Siden plyndrer man deres ejendom. Udover dette profiterer de samme politiske kræfter på en vildtvoksende privatisering af tidligere statslig eller kollektiv ejendom inden for den enkelte nations grænser. Det sker gennem korrupsion og magtmisbrug uden for al lov og ret. På denne måde er den tidligere jugoslaviske føderations ressourcer blevet samlet på få hænder. Et tyndt befolkningslag har profiteret på krigene, den etniske rensning og den almene fattigdom, som bliver stadig mere udbredt overalt. Allehånde sortbørshandel, illegal våbenhandel og narkotikahandel har bidraget yderligere til at styrke nyrige magtklikker, som samler sig omkring forskellige etniske partier.

Vi finder her en blanding af nationalistiske dissidenter fra det gamle regimes tid, fem minutter i tolv konverterede kommunister og nyrige krigsprofitører, som har gjort en hurtig karriere fra landsbyen eller fængsel. Mafia-organisationerne blomstrer. Også en stor del af den omfattende internationale humanitære hjælp kommer til at indgå i dette nye økonomiske kredsløb. Her fungerer den humanitære hjælp som en nødvendig forudsætning for en konsolidering af de nye dominerende gruppers legitimitet og økonomiske magt.

Denne type af økonomisk uorden omfatter ikke bare det tidligere Jugoslaviens område. Vi finder lignende typer af udvikling i Angola, Afrikas Horn, Congo, Afghanistan, Libanon, Palæstina, Irak, Cambodja, Colombia, Peru, Haiti, Nicaragua, Venezuela, Columbia og Kauka-

sus-området, bare for at nævne nogle få eksempler. Ligesom i det tidligere Jugoslavien er disse lande præget af et sammenbrud i de regulære økonomiske strukturer. Det giver for det meste ophav til enorme skarer af flygtninge, fordrevet fra hus og hjem af krig, terror eller social elendighed. De komplekse kriser i den tredje og den anden verden har vindere såvel som tabere. Det er de dominerende gruppers særlige politiske overlevelsesstrategier, som giver borgerkrigens politiske økonomi dens særlige karakter. Denne overlevelse er overalt forbundet med udbredelsen af intern krigstilstand og plyndringsøkonomi, af mafianetværk og våbensmugling.

Gældsfælden og det "internationale samfund"

Krisezoner, som er præget af anarki og opløsning af formelle organisationsformer, er nu et globalt fænomen. De er først og fremmest vokset frem i løbet af de sidste femten år. Udviklingen af borgerkrigens politiske økonomi er de allerfleste steder blevet forudgået af længere varende økonomiske kriser af en mere konventionel karakter. Disse mange lokale økonomiske krisers baggrund og største fællesnævner er 1980'ernes verdensomfattende gældskrise. Gældskrisen udtrykker en afgørende forrykkelse af den globale magtbalance til fordel for de vestlige kreditorer. Hermed kan vi iagttage en voksende rolle for Vesten og den gældende økonomiske verdensorden i en økonomisk og politisk destabilisering af et stigende antal stater i den tredje og den anden (post-kommunistiske) verden. Det gælder hermed også den såkaldte "produktion" (som det hedder i de humanitære organisationers og vestlige regerings officielle sprog) af hurtigt voksende skarer af flygtninge. Den permanente økonomiske krisetilstand har efterhånden undergravet de eksisterende staters evne til

at opretholde et fungerende institutionelt system og et civilt samfund. I etnisk blandede områder har vedvarende krise og nedadgående økonomiske kurver gjort det stadigt mere vanskeligt at opretholde etablerede etniske kompromiser. Der er skabt en frugtbar grobund for populistiske projekter, som leder til opgør mellem rivaliserende etniske grupperinger. Det gælder blandt andet i store dele af Afrika med Rwanda som et af de mest tragiske eksempler.

Men det er en lignende situation, som opstod i 1980'ernes gældstyngede post-Titoistiske Jugoslavien. Her prægedes det kommunistiske styre af økonomisk og politisk fragmentering samt en stadig mere ensidig afhængighed af udenlandsk kapital og know how. Men man kunne dog samtidig også iagttage en politisk fremgangsrig reformvenlig politisk koalitions konsolidering på føderalt plan. I denne situation brugte de vestlige kreditorer den internationale gæld

som løftestang for at stille ekstremt strenge krav til Jugoslaviens reformkommunister. Men den Internationale Valutafonds og Verdensbankens gældssaneringsprogrammer og deres pres for en kompromisløs indførelse af markedsøkonomi og fuldstændig nedmontering af det jugoslaviske virksomhedsdemokrati gav ingen som helst plads for en social dimension.

Det handler, skriver den britiske historiker Eric Hobsbawm, om en "påtvungelse af et nyt teologisk dogme". Dette markedsøkonomiske dogme er ligeså urealistisk som forsøget på at konstruere et socialistisk samfund på basis af en centralstyret økonomi. Det betyder naturligvis *ikke*, at disse samfund *ikke* havde behov for økonomiske reformer. Men konsekvensen af at styrte dem kompromisløst ind i en fri markedsøkonomi, konstaterer Hobsbawm, varierer mellem det tragiske og det fatale. I det etnisk blandede tidligere Jugoslavien var konse-

kvenserne i sandhed fatale.

Fanget i den internationale gældsfælde og under pres fra de internationale monetære organisationer var de føderale reformpolitikere næppe i stand til at tilbyde flertallet af befolkningen andet end sved, tårer, indkomspolitik, virksomhedskonkurser, en voksende arbejdsløshed og social marginalisering. Når Jugoslaviens sidste føderale premierminister, Ante Markovic, tilsidst gennemtrumfede en hårdtslående økonomisk saneringspakke; når han uden varsel lukkede for den sociale sikkerhedsventil som 1980-ernes hyperinflation have udgjort - så indtraf der en eksplosiv social og politisk krise, som fik et stadigt mere skrøbeligt statsfællesskab til at ryge i luften. Det efterfølgende vakuum blev helt fyldt op af opportunistiske populistere. De lovede velfærd for vor nation - men på bekostning af alle de andre.

Det "internationale samfunds" videre fortjeneste i sammenhængen synes overalt at være at have gjort ondt værre. En destruktiv økonomisk politik er ble-

vet fulgt op med geopolitisk motiverede del og hersk manipulationer af lokale førere, samt destruktiv militær intervention. Den ny-nationalistiske balkanisering er, indtil videre blevet udformet i samklang med stormagternes realpolitiske interesser. Stillet over for den aktuelle geopolitiske postkrigsrealitet vil her knapt være noget bredt lokalt politisk og økonomisk alternativ som for alvor kunne udfordre nogen vestlig politik, som måtte have ambitioner om at forme regionens fremtid. Spørgsmålet er dog om ikke geopolitikens lokale følgesvende - real-ethnicismen og den skrupellose mafiaøkonomi - vil blive en lige så hård nød at knække for "det internationale samfund" som realsocialismens politiske regimer, hvis fald for kun ganske nylig hilstes med begejstring.

Note

1. Jeg anvender ordet "etnisk rensning" som er en mere korrekt oversættelse af den serbo-kroatiske term (etnicko ciscenje) end det mere almindeligt anvendte, men noget misvisende danske udtryk "etnisk udrensning".